

Förvanskningar om ekonomerna och arbetarrörelsen

Har de svenska nationalekonomerna över lag varit motståndare till arbetarrörelsens politik? Den antologi, som utgavs med anledning av Nationalekonomiska föreningens 100-årsjubileum innehåller bl a en uppsats av Villy Bergström om "Ekonomerna och arbetarrörelsen", som leder fram till denna ståndpunkt. Uppsatsens slutsatser tillbakavisas här av Assar Lindbeck, som även motiverar sitt utträde ur Nationalekonomiska föreningen. Villy Bergström och jubileumsskriftens utgivare besvarar kritiken under "Repliker och kommentarer".

I Nationalekonomiska föreningens jubileumsskrift "Ekonomisk debatt och ekonomisk politik" har Villy Bergström [1977] påtagit sig uppgiften att bedöma vad han kallar ledande och oberoende nationalekonomers förhållande till arbetarrörelsens ekonomiska politik. Bergström rapporterar "ett kompakt intryck av motsättning". Med undantag för inställningen till en aktiv arbetslöshetspolitik under trettioalet bland den då unga generationen av ekonomer kommer Bergström nämligen till slutsatsen att "de flesta 'obundna' nationalekonomerna — reservationen för eventuell snedhet i urvalet bör ihågkommas — nästan genomgående varit emot den politik arbetarrörelsen stått för".

ASSAR LINDBECK återvände i höstas från ett år som gästforskare vid Yale- och Stanford-universitetet till sin professur i internationell ekonomi vid Stockholms universitet. Hans forskning är främst inriktad på stabiliseringspolitiska problem i öppna ekonomier.

Denna slutsats når Bergström genom den klassiska metoden för verklighetsförvanskning: ensidigt utvalda citat från en *delgrupp*, kombinerad med tystnad beträffande omständigheter som talar i motsatt riktning. Eftersom Bergströms uppsats är ett ovanligt grovt exempel på denna metod, är ett bemötande på sin plats. Jag kommer också att avslutningsvis antyda de svåra principiella och praktiska problem som uppkommer om man verkligen skulle försöka göra en seriös studie av ekonomernas inställning till arbetarrörelsens politik.

Bergströms fyra frågor

Bland de många frågor om ekonomisk politik som diskuterats under de senaste decennierna väljer Bergström ut fyra: (1) arbetslöshetspolitiken på trettioalet; (2) arbetarrörelsens efterkrigsprogram och den därmed sammanhängande debatten om ekonomisk efterkrigsplanering; (3) ATP-debatten, och (4) LOs förslag till löntagarfonder. I och för sig hade man kanske lika gärna kunnat välja ut ett antal andra frågor, såsom inställningen till fri utrikeshandel, u-hjälp, förbättrad arbetsmiljö, löntagarinflytande i fö-

retagen, konsumentskydd eller den "nya" arbetsmarknads- och lokaliseringpolitiken under sextiotalet osv. Det allvarliga med Bergströms framställningsmetod är emellertid inte att han väljer just ovanstående fyra frågor, utan att han fullständigt missrepresenterar ekonomgruppens inställning i två eller tre av de fyra frågor som han tar upp. Låt mig helt kort belysa detta.

Konjunkturpolitiken

När det gäller inställningen till en aktiv konjunkturpolitik mot arbetslöshet påstår Bergström inte att ekonomerna var motståndare. Det är ju väl känt att den nya generationen av svenska ekonomer under trettioalet fick sitt anseende just som förnyare inom sysselsättningspolitikens område — genom att utveckla metoder och argument för en aktiv politik mot arbetslösheten: Dag Hammarskjöld, Alf Johansson, Erik Lindahl, Erik Lundberg, Gunnar Myrdal, Bertil Ohlin osv, medan flera inom den äldre generationen av ekonomer — Gösta Bagge, Gustav Cassel och Eli Heckscher — var skeptiska eller starkt kritiska. Det är endast genom att göra ett stort nummer av den speciella frågan om *lönesättningen vid allmänna arbeten* som Bergström kan påstå att det "utkristalliserades tydligt två olika uppfattningar om det ekonomiska systemets sätt att fungera och anpassa sig" — den ena omfattande Wigforss, den andra "nationalekonomerna och näringslivets män". Det fordras onekligen en stark ambition att finna motsättningar när man med utgångspunkt från olika åsikter beträffande lönesättning vid allmänna arbeten lyckas framställa trettioalets ekonomer och arbetarrörelsen (exemplifierad av Wigforss) som representanter för två olika synsätt när det gäller det ekonomiska systemets sätt att fungera!

Det är emellertid inte i denna fråga som Bergström når sina mest missvisande slutsatser, utan genom framställningen kring arbetarrörelsens efterkrigsprogram och ATP-striden.

Efterkrigsprogrammet

Vid andra världskrigets slut rådde i många länder stor entusiasm för ekonomisk planering. Detta återspeglas också i Sverige i form av en betydande sympati bland många ekonomer för den planeringsfilosofi som återfinns både i Arbetarrörelsens Efterkrigsprogram och i Gunnar Myrdals Kommission för Efterkrigsplanering.

Hur kan då Bergström komma fram till motsatt slutsats? Jo, genom att välja ut *en liten grupp* av främst äldre ekonomer — Gustav Cassel och Eli Heckscher (igen!) och i någon mån Arthur Montgomery. I själva verket var många andra ekonomer så utpräglat positiva till planeringsfilosofin vid denna tid att de ofta aktivt, och med starkt engagemang, medverkade i utredningsarbetet i offentliga planeringsgrupper av olika slag. Vid sidan av primus motor Gunnar Myrdal kan nämnas Karin Kock, Ingvar Svennilson, Alf Johansson, Per Holm, Rickard Sterner, Erik Westerlind, Gustav Cederwall, Guy Arvidsson, Krister Wickman, Gösta Rehn, Rudolf Meidner osv. Det är genom att förtiga inställningen hos denna stora grupp av ekonomer som Bergström lyckats nå sin "slutsats" att ekonomerna vid denna tid var motståndare till arbetarrörelsens strävanden! Det må vara att Bergström exkluderar "politikerna" Myrdal och Kock (liksom Bagge och Ohlin). Men varför är inte exempelvis Ingvar Svennilsons, Alf Johanssons och Gösta Rehns åsikter lika viktiga att rapportera som Gustav Cassels, Eli Heckschers och Arthur Montgomerys?

Pensionsfrågan

Även Bergströms framställning om ekonomers inställning till ATP-frågan är helt missvisande. Det finns inte något underlag för Bergströms påstående att ekonomer i allmänhet — eller "oberoende" och "ledande" ekonomer i Bergströms terminologi — skulle ha varit motståndare till ATP-reformen. Citat främst från Erik Lundberg, Carsten Welinder, Karl-Olof Faxén (i Arbetsgivareföreningen) och Jan Wallander (Industriens Utredningsinstitut) används som underlag för Bergströms generaliseringar. Men vad var inställningen bland andra ekonomer? Det är väl känt, från föredrag och artiklar, att ett stort antal ekonomer — "ledande" och andra — var mycket *positiva* till ATP-reformen. Detta gäller akademiska ekonomer såsom Ingvar Svennilson, Bent Hansen och Guy Arvidsson, lika väl som organisations- och administrationsekonomer såsom Krister Wickman, Gustav Cederwall, Erik Westerlind, Gösta Rehn, Rudolf Meidner och många andra. Det är svårt att förstå varför ett urval av "ledande" och "oberoende" ekonomer skall inkludera Jan Wallander och Karl-Olof Faxén, men inte Ingvar Svennilson, Bent Hansen och Guy Arvidsson!

Återigen når Bergström sina slutsatser genom att förtiga inställningen hos de ekonomer som inte passar in i hans tes.

Löntagarfonder

Vad slutligen gäller LOs förslag till löntagarfonder har Bergström sannolikt rätt i att många ekonomer, kanske rent av det helt överväldigande antalet, var (och är) starkt kritiska till Meidner-modellen. Men varför skall detta tas som intäkt för fientlighet till arbetarrörelsens strävanden? Det har faktiskt varit möjligt både för ekonomer och andra att under tre kvarts sekel vara anhängare av arbetarrörelsens huvudinriktning utan att om-

fatta åsikten att hela näringslivet, möjligen med undantag för företag med mindre än femtio anställda, skall ägas av fackföreningsrörelsen! Man kan vara anhängare av förmögenhetsutjämning, demokratiserad kapitalförvaltning och löntagarinflytande i företag utan att betrakta Meidners förslag som en acceptabel *metod* att uppnå detta. Dessutom vet varken Villy Bergström eller jag om socialdemokratin verkligen kommer att sluta upp kring Meidners och LO-kongressens förslag.

". . . det är genom att tillämpa den klassiska metoden för verklighetsförvanskning — ensidigt utvalda citat — som Bergström når sin slutsats att ledande ekonomer 'nästan genomgående varit emot den politik arbetarrörelsen stått för'."

Det är av dessa skäl, enligt min mening, mildt sagt tveksamt om det är rimligt att använda ett antal ekonomers åsikter om Meidners modell för löntagarfonder som kriterium för ekonomernas inställning till arbetarrörelsens samhällssyn och strävande.

Systematisk verklighetsförvanskning

Jag hoppas att det av dessa korta kommentarer framgår att det är genom att tillämpa den klassiska metoden för verklighetsförvanskning — ensidigt utvalda citat — som Bergström når sin slutsats att ledande ekonomer "nästan genomgående varit emot den politik arbetarrörelsen stått för". Varken Bergström eller jubileumsskriftens redaktion kan åberopa "olycksfall i arbetet", eftersom både jag och andra påtalat ovanstående brister i sakfrågan — när uppsatsen befann sig i manuskript. Inte heller är det ett acceptabelt alibi när Bergström på ett par stäl-

len i uppsatsen — i en fotnot och i en bisats i den inledningsvis citerade meningen — lägger in en brasklapp om att det kan "ligga en snedvridning" i urvalet av "obundna" ekonomer.

Är frågan forskningsbar?

Vad skulle då slutsatsen ha blivit av en *vederhäftig* analys av ekonomernas inställning till arbetarrörelsens ekonomiska politik? Det är svårt att säga. Ekonomernas politiska inställning varierar kraftigt med hänsyn både till deras allmänna verklighetsuppfattning, långt utanför den ekonomiska analysens område, och till deras skiftande värderingar, inte i egen-skap av ekonomiska fackmän utan som individer. Kanske är ekonomgruppens politiska sammansättning inte så skild från svenska väljarkårens sammansättning överhuvud, vilket i så fall skulle betyda en något mer vänsterinriktad profil än för akademiker i allmänhet. Denna karakteristik är emellertid baserad på personliga intryck och inte på systematiska undersökningar. Det är inte ens klart hur en sådan studie lämpligen bör läggas upp.

Man kan undra om det överhuvudtaget är meningsfullt att jämföra ett politiskt partis ideologi och politik med ekono-

misk teori, eftersom ekonomisk teori är en *verktygslåda* som kan användas av varje kompetent ekonom, oavsett politiska övertygelser.¹ Det hindrar naturligtvis inte att man skulle kunna tänka sig en studie av ekonomgruppens politiska åsikter — likaväl som man kan undersöka de politiska åsikterna hos andra individer och grupper. En rad svåra problem dyker emellertid upp. Är det ekonomernas val av forskningsområden, deras verklighetsuppfattning, värderingar eller inställning till konkreta mål och medel i den ekonomiska politiken som skall bedömas? Som ett minimum bör man i en sådan undersökning göra distinktioner mellan *mål* och *medel*, även om sådana distinktioner ofta är svåra att göra på ett okontroversiellt sätt.

I Bergströms fall verkar det som om han i åtminstone tre av fyra fall sökt karakterisera vissa utvalda ekonomers inställning till mycket specifika *medel*, såsom lönesättningen vid offentliga arbeten, ATP-reformen och Meidners fondmodell. Det är inte uppenbart att man med utgångspunkt från sådana studier — ens

¹ Bergström talar faktiskt om nationalekonomer och arbetarrörelsen som företrädare för två olika "doktriner", som om dessa vore jämförbara storheter.

STIFTELSEN SIAMON

utdelar årligen stipendier till forskare eller vetenskapliga skriftställare inom ämnena nationalekonomi och statskunskap. Ansökningar om stipendier med de handlingar och referenser som åberopas kan insändas **senast 1978-03-31** till stiftelsens verkställande ledamot, advokat Stig Assarson, G. Grönbergs Advokatbyrå, Box 7048, 103 82 Stockholm 7.

vid ett rimligt urval av ekonomer och uttalanden av dessa — skulle kunna få fram något som kunde karakteriseras som ekonomgruppens inställning till "den politik som arbetarrörelsen stått för" eller till "det ekonomiska systemets sätt att fungera".

Svåra problem uppstår också när man försöker välja ut "obundna" och "ledande" ekonomer. Antag att man av en "obunden" ekonom kräver att han/hon varken engagerat sig i praktisk politik eller offentlig administration, men ändå yttrat sig i de studerade frågorna. Under en period med över fyrtio års socialdemokratiskt regeringsinnehav kommer då många ekonomer som varit positivt inställda till arbetarrörelsens olika förslag att automatiskt sällas bort. Man hamnar med dessa kriterier, liksom Bergström, då lätt i ett urval där "oberoende ekonomer" nära nog definieras som motståndare till den politik som förs av regeringspartiet.

"Man hamnar... liksom Bergström, då lätt i ett urval där 'oberoende ekonomer' nära nog definieras som motståndare till den politik som förs av regeringspartiet."

Liknande invändningar kan resas mot att, liksom Bergström, i huvudsak använda Nationalekonomiska föreningens förhandlingar som källa. Många ståndpunktstaganden bland ekonomer försvinner ur diskussionen, särskilt som inte alla debatter i föreningen redovisas. Olika ekonomers inställning exempelvis till ATP-reformen kommer fram i flera skilda debatter, såsom i diskussioner kring kapitalbildningsproblem och inte endast i den debatt som behandlade AP-fonden. Intressanta ställningstaganden har också kommit till uttryck i dagstidningar och tidskrifter; varför inte gå igenom ekonomernas inlägg i bland annat "Ekono-

misk Tidskrift" och "Tiden"? Snedvridningseffekter i ett urval av ekonomer grundat på Nationalekonomiska föreningens debatter uppkommer genom att regerings- och utredningsförslag där rutinmässigt tas upp till kritisk granskning, en "ära" som i regel inte vederfars förslag och ståndpunkter från oppositionens sida. *Generaliseringar* om "ekonomers" eller "obundna ekonomers" inställning till den politik arbetarrörelsen stått för kan av dessa skäl inte göras med utgångspunkt i huvudsak från ett urval av debatter i Nationalekonomiska föreningens förhandlingar, även om detta material skulle ha behandlats på ett så långt möjligt opartiskt sätt.

Bergström går i några fall utanför föreningens förhandlingar, främst för att få stöd för sina teser. När det gäller Meidner-fonderna använder han sig exempelvis av debattartiklar publicerade i dagspress.

En rad svåra metodproblem skulle alltså uppkomma om man verkligen skulle vilja göra en seriös studie av ekonomernas inställning till "den politik arbetarrörelsen stått för": om det överhuvudtaget är rimligt att jämföra ekonomisk teori med politiska åsikter; hur urvalet av ekonomer skall göras om man inriktar sig på att studera denna grupps politiska inställning (som privatpersoner); vilka aspekter som skall studeras — val av forskningsuppgifter, ekonomernas verklighetsuppfattning, värderingar eller inställning till mål respektive medel; vilka ekonomer som skall betraktas som "ledande" och "oberoende"; hur urvalet av källor skall ske; efter vilka principer generaliseringar eventuellt kan göras etc.

Krav på saklighet

Jag klandrar inte Bergström för att inte ha löst dessa svåra metodfrågor. Där emot kan man av en uppsats med vetenskapliga pretentioner kräva att författa-

ren visar sig *medveten* om dessa problem. Dessutom bör han, och jubileumsskriftens redaktion, klandras för att ha presenterat respektive publicerat en uppenbarligen medvetet verklighetsförvanskande uppsats.

Personligen kan jag inte se någon anledning att stå kvar i en förening som i sin jubileumsskrift ägnar sig åt en publicistisk verksamhet på denna nivå och av detta slag. Att författarna i jubileumsskriften ombetts att medverka bör, enligt min mening, inte föranleda redaktionen att ge avkall på föreningens ambition att verka för saklighet i samhällsdebatten. Man kan, och bör refusera även *inbjudna* bidrag som inte uppfyller rimliga krav på saklighet. Befrielse från detta krav bör enligt min mening, inte ges ens om en eller annan ekonom, såsom i detta

fall, ombetts att kommentera Bergströms felaktigheter. (Jag skall gärna medge att, vid sidan av dessa principiella överväganden, Bergströms karakteristik av mina egna insatser också påverkat mina reaktioner, inte minst känslomässigt.) En anslutning till principen om tryckfrihet betyder, enligt min mening, inte att en förening som har till uppgift att verka för saklighet i den samhällsekonomiska debatten — dvs Nationalekonomiska föreningen — i sin jubileumsskrift skall sprida verklighetsförvanskande generaliseringar om svenska ekonomer som grupp.

Referenser

Bergström, V., [1977], "Ekonomerna och arbetarrörelsen", i Herin J. och Werin L. (utg) *Ekonomisk debatt och ekonomisk politik*, Nationalekonomiska föreningens jubileumsskrift